EGYHÁZUNK NAGYJAI

ZSID. XIII. 7.

A LUTHER-TÁRSASÁG MEGBÍZÁSÁBÓL

SZERKESZTIK

PAYR SÁNDOR és KOVÁCS SÁNDOR

EV. THEOL. TANÁROK

VIII.

KANIZSAI ORSOLYA

FŐRANGÚ MAGYAR NŐ A XVI. SZÁZADBÓL.

ÉLET- ÉS JELLEMRAJZ

IRTA

PAYR SÁNDOR

BUDAPEST,

KIADJA A LUTHER-TÁRSASÁG

1908

Ára 40 fillér.

A LUTHERTÁRSASÁG
EV. KÖNYVKERESKEDÉSE
Budapest
VIII., Szentkirályi-utca 51/a.

A Luther-Társaság kiadásában megjelent olcsó, szép olvasmányok a nép számára.

3. **Szózat a jó magyar néphez.** Ára 2 fillér.
5. **Egy új apostol.** Elbeszélés. Irta *Fidesz.* Ára 10 fillér.
6. **Hitet szerelemért.** Elbeszélés. Írta *ifj. Porkoláb Gyula.* Ára 6 fill.
8. **Az „Élet" családja.** Irta s az ifjúságnak ajánlja *Dorner Soma.* Ára 4 fill.
9. **A válaszúton.** (Példázat az életbe kilépő ifjak számára.) Írta *Paulik János.* Ára 2 fill.
10. **A jó tett áldást hoz.** Elbeszélés. Írta *dr. Moravcsik Gyuláné.* — Ára 8 fill.
13. **Tudomány és hit.** Rajz. Írta *ifj. Porkoláb Gyula.* Ára 8 fill.
14. **Képek az életből.** Elbeszéli *Király Mátyás* és *Kovács Andor.* Ára 8 fill.
16. **Emlékezzetek!** Bucsúszó a konfirmandusokhoz. Gerok után: *Ladányi.* Ára 2 fill.
17. **Hiú álmok.** Elbeszélés. Írta *Torkos László.* Ara 10 fill.
19. **A testvérek.** Elbeszélés. Írta *Moravcsik Gyuláné.* Ára 8 fillér.
20. **Széchy Györgyné, Homonnay Drugeth Mária.** Írta *Frenyó Lajos.* Ára 10 fillér.
21. **Rajzok és elbeszélések.** Különféle szerzőktől. Ára 10 fillér.
22. **Az apa bűne** és **A testvérek.** Két elbeszélés. Írta *Király Mátyás* és *Kovács Andor.* Ára 10 f.
23. **„A mi Istenünk beszéde megmarad mindörökké."** Történeti rajz. Írta *Frenyó Lajos.* Ára 10 f.
24. **Irgalom.** Irta *Moravcsik Gy.-né.* Ára 10 fillér.
25. **A két Széchy.** Életrajz. Írta *Frenyó Lajos* és **A Szentlélek útja.** Elbeszélés. Irta *Petry Gyuláné.* Ára 10 fillér.
26. **Dicső elődök, törpe utódok.** Életrajz. Írta *Frenyó L.* és **A király és a szegény anyóka.** Történeti rajz. Francziából *Győry E.* Ára 10 fill.
27. **Nagy Márton esete.** Elbeszélés. Írta *Béri Gyuláné* és **Az ezermester.** Elbeszélés. Írta *Győry Elemér.* Ára 10 fillér.
28. **Gabonaszemek az életnek kenyeréhez.** Írta *Sass J.* Ára 10 fill.
29. **Három elbeszélés.** Írta *Horváth Lajos.* Ára 10 fillér.
30. **Imádkozzunk.** Elbeszélés. Irta *Petry Gyuláné.* **Ifjú hitvallók.** Történeti rajz. Írta *Frenyó Lajos.* Ára 10 fillér.
31. **Bizzunk Istenben.** Elbeszélés. Irta *Olyntha.* Ára 10 fillér.
32. **A szép Forgách Zsuzsánna.** Történeti elbeszélés. Irta *Horváth Lajos.* Ára 10 fillér.
34. **Apró történetek.** *Paulik J.* 10 f.
35. **A vallásos édes anya.** Irta *Horváth Lajosné — Böngérfi Ilona.* — **A galgóczi husvét.** Irta *Horváth Lajos.* Ára 10 fillér.
36. **Kis káté a váltanokról.** Írta: *Dr. Lechler K.* Fordította: *Kapi Béla.* Ára 4 fillér.
37. **Karácsonyi ajándék.** Elbeszélés. Írta: *Geduly Lajos.* — **Karácsonyi vendég.** *Hedenstjerna* után fordította *Parrag.*
38. **Az ördög bibliája.** Elbeszélés. Irta: *Paulik János.*
39. **A mi nekünk fáj!** Irta *Geduly Henrik.* Ára 10 fillér.

KANIZSAI ORSOLYA

FŐRANGÚ MAGYAR NŐ A XVI. SZÁZADBÓL.

ÉLET- ÉS JELLEMRAJZ.

IRTA:

PAYR SÁNDOR.

BUDAPEST,
KIADJA A LUTHER-TÁRSASÁG
1908.

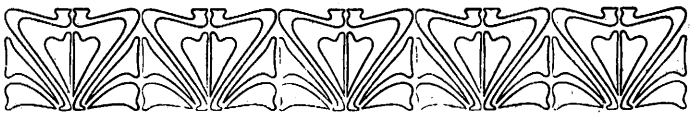

Kanizsai Orsolya.

Kanizsai Orsolyát így a leánynevéről csak kevesen ismerik. Van a családjának egy közel egykorú másik tagja, a kinek nagyobb híre van hazánk történetében. Költők és művészek mint a magyar honleány ideális alakját állítják elénk. Ez *Kanizsai Dorottya,* Perényi Imre nádor özvegye, ki a végzetes mohácsi csata után gyászba öltözve járta be a harczmezőt s a saját költségén fogadott 400 emberrel összeszedetvén a szerteszét heverő holttesteket, tisztességes eltemettetésükről gondoskodott. Róla énekli Erdélyi Zoltán költőnk:

Kanizsai Dorottyának
Szép emléke legyen áldott.
Hazátokat hőn szeretni
Tanuljatok tőle, lányok
Akár élőt kell buzdítni,
Akár holtat eltemetni,
Egyet sohse feledjetek:
Hazátokat hőn szeretni.

És az egyházi életben is van emléke Kanizsai Dorottyának. Ő volt ugyanis édes anyja annak a *Perényi Péternek*, a kit mint a magyar reformáczió egyik legelső patrónusát tisztelünk. A bécsújhelyi börtönt Zrinyi, Fran-

gepán és Rákóczi előtt e nőnek a fia próbálta ki először. Hazaszeretete és hithűsége juttatta oda.

Sajátszerű és az akkori átmeneti forrongó időkre nézve jellemző, hogy ez a Kanizsai Dorottya világi tagja volt a magyar pálos szerzetnek; az egyik fia, a Mohácsnál elesett Ferencz, nagyváradi püspök; a másik fia, Péter pedig buzgó protestáns főúr volt, ki a sárospataki iskolát alapítá s 1540 táján csak oly feltétellel pártolt át I. Ferdinándhoz, hogy evangelikus vallásától soha el nem tiltják.

Dorottyának jóval fiatalabb rokona volt *Kanizsai Orsolya*, ki a mohácsi vészt még csak mint öt éves gyermekleányka élte át. Ennek a fényes multú s a férfiágban már rég kihalt családnak ő volt az utolsó, de őseihez mindenben méltó női tagja. Megérdemli, hogy az ő emlékét is hálás tiszteletben tartsuk.

I.

A Kanizsai család az ősi *Osl*, vagy a mint később nevezték, az *Ostffy* törzsfából ágazott ki s a birtokában levő *Kanizsa* várától kapott új nevet.

Istenfélelem, királyhüség, hazaszeretet, harczi vitézség, önzetlen közszolgálat s a nők iránt hódoló tisztelet, ezek a lovagi erények már a középkorban igaz ékességei voltak úgy az Ostffy, mint a Kanizsai család nem egy tagjának.

Az Ostffyak között volt bán, nádor s több jeles nagy ember. Egyházi buzgalmuk is régi keletű. A csornai prépostságot ők alapították. A rend régi pecsétjén rajt a felirat: *Conventus Oslonis* (Osl konventje). S ezen a jogon még az utóbb evangélikus Kanizsai Orsolya és a Nádasdyak is, mint patrónusok adományozták a prépostságot. Sopron megyében *Osli* falu mai nap is e család ősi nevét viseli.

A Kanizsai családot a vitéz *Osl Lőrincz* alapítja, ki I. Károlytól kapja Kanizsát s erről nevezi magát új néven. Ivadékai nagy kegyben állanak Nagy Lajos királyunknál. Ennek özvegyét és leányát, Erzsébet és Mária

királynékat *Kanizsai István* mint nemes lovag kisérte le Horvátországba. Több Kanizsai volt Sopron-, Zala- és Vasmegye főispánja. És buzgó főpap is több került ki közülök. Az első hely illeti *Kanizsai Jánost* (1367—1418), ki mint esztergomi érsek a primási rangot is megszerezte.

Ez a terebélyes család a XVI. század elejére annyira megfogyott, hogy már csak egyetlen családfő, *VI. Kanizsai László*, Vasmegye főispánja volt életben. Ennek és nejének *Drágfi Annának* volt leánya a mi hősnőnk, Kanizsai Orsolya. Az összes családi vagyon ennek szüleire halmozódott össze. Esterházy herczegnek sincs ma annyi kastélya és uradalma, mint akkor Kanizsai Lászlónak volt. Hogy csak néhányat említsek: Sárvár, Egervár, Kanizsa, Csókakő, Léka, Kismarton, Németkeresztúr, Kapuvár, Csepreg és még több uradalom itt a Dunántúl, mind nekik adózott.

Rendes tartózkodási helye a családnak *Sárvár* volt. Orsolya itt született és itt nevelkedett. Atyja buzgó főispán és a római egyháznak is hű fia volt. 1521-ben még elzarándokolt Lorettóba s akkori szokás szerint, nejével és két élő gyermekével felvétette magát világi tagul a benczések szerzetes rendjébe. Az édes anyja is, Drágfi Anna, vallásos nő, a ki udvari papot tartott s birtokot hagyományozott az örményesi remetéknek.

Az apa már kevéssel Orsolya születése után elhalt, Anyja is, ki másodszor *Frangepán Kristófhoz* ment nőül. 1528-ban Sárvárott már szintén súlyos betegágyon tett végrendeletet. Orsolyánk így már hét éves korában teljesen árva volt. Egész családjából még csak bátyja, *Ferencz* volt életben s 1532-ben ez is meghalt.

Szörnyű korán megízlelte tehát az árvaság keserű

kenyerét. És az a tudat is, hogy az egykor oly dús lombozatú főúri családnak ő az utolsó kivesző maradéka bánatos borongással tölthette el lelkét. Ez a gyermekkori átélt árvaság mély nyomot hagyott lelkében. Később is, mikor majd párját leli, a keserű tapasztalat szülte érzéssel írja férjének: „Én nekem az hatalmas Istennek utána sem apám, sem anyám, sem uram, sem fiam, sem lányom nincsen több kegyelmednél“.

Édes anyja, ki másodszor is hamar megözvegyült, két árva gyermekének gyámjául *Várday Pál* primást, *Szalaházi Tamás* egri püspök kanczellárt, *Thurzó Elek* országbirót és *Batthyáni Ferencz* horvát bánt kérte fel végrendeletileg. De ezek nagy urak voltak, hivatalos dolgaik miatt az elhagyott leánykát csak látni is ritkán láthatták. Azért a két gyermek nevelését és gondozását az anya *Hasságh Dénes* kanizsai és *Wathay Ferencz* kapuvári várnagyokra és *Gruba Tamás* udvari papra bízta.

Ezek körében, fizetett tisztek és cselédek között tölté Orsolya a gyermekéveket. A nagyúri mód, a sok kastély és uradalom egyet bizonyára nem pótolhatott: az apai és anyai szívet, melyek ott lenn a hideg sírboltban porladoztak. Pedig igaza van Szabolcska Mihály költőnknek, mikor ő mint szegény diák azt mondta a gazdag, de árva gyermekről:

Hogy a rang és módos élet
Nekem így nem kellenének,
— Ha *nincs anyja* szegénykének!

Orsolya még később is sokat emlegethette ezt a keserű árva sorsát, mert még harmincz év mulva is sógornője, *Majláth Istvánné* erre hivatkozva, írja neki:

„Kegyelmed azt magárúl tudhatja, mi légyen úr gyermekének szolga kézre maradni.“

Könyvvel, tanulással a kis Orsolyát nem sokat búsitották. Várkastélyainkban akkor az úgynevezett lovagi nevelés volt otthonos. Ennek egész szellemi részét Gruba uram, az udvari pap látta el. Bizony nem erőltették meg magukat. Orsika még akkor sem tudott írni, mikor férjhez ment. De ezért ne itéljük el. Nem az ő hibája volt ez, hanem az egész koré. A középkorban a büszke lovag urak se tudtak írni, hanem vitézi módra kardmarkolattal ütöttek pecsétet oda, hova az aláirás kellett volna. *Nagy Károly* frank királyt, mint a műveltség nagy apostolát ünnepli a történelem és írni bizony csak öreg korában tanult. Nem csoda, ha nehéz volt a keze, mely jobban értett a kard-, mint a tollforgatáshoz. Gerok, a stuttgarti költő pap egy tréfás verset írt a nagy császár e gyengéjéről s azzal vigasztalja: ha nem tudott is jól írni, de azért mégis beirta nevét a világtörténet nagy könyvébe.

És nálunk is bármennyire sürgették reformátoraink a nők művelődését: évtizedek mulnak el, mig a jó eszmék megvalósulnak. Így történhetett meg, hogy *Czobor Erzsébet*, *Thurzó György* második felesége, valamint *Forgách Zsigmondné* nádorasszony sem tudtak még leánykorukban írni. Pedig ez nagy baj volt ám már akkor is. Thurzó Györgyöt például nagyon bántotta, hogy a menyasszonya nem ir sajátkezűleg bizalmasan. Váltig kéri:

„Csapd el, édes, csapd el az iródeákod,
Hadd látom már egyszer saját kézvonásod.
Nyugtass meg egy szóddal,
De azt magad ird le gömbölyű kacsóddal!“

Csak később, már mint feleség vallotta be aztán Czobor Erzsike a nagy titkot, a mint Kis József poétánk tolmácsolja:

„Írtam volna neked, drága jó uramnak,
Jaj, de mikor írni soh se tanítottak!“

Éppen így járt Kanizsai Orsolya is. Csak később a férjétől tanult meg írni. Olvasni azonban már lány korában is jól tudott.

A főúri neveléshez tartozott azon időben még a zene, az ének s különösen a hárfa- és lantjáték. Voltak kik verselni is próbálkoztak s valamit az idegen nyelvekből is tanultak. *Mária* királynénk például jól tudott latinul. Azután vadásztak, halásztak, lovagoltak. A test edzését sohasem vetették meg magyar hölgyeink. A férfiak távollétében, ha kellett, az ellenség a hölgyeket is ott találta a várfalakon, miként az egri nők és Zrinyi Ilona példája mutatja. Sőt Kanizsai Orsolya is dicsekedhetett hadi tettekkel.

A régi magyar nőnevelésben az édes anya mellett legkiválóbb szerepük volt az éltesebb nemes udvarhölgyeknek, a milyeneket majd minden várkastélyban találunk s a kiknek élén a megtiszteléssel úgynevezett „fő vén asszony“ állott. Ilyenül említ Orsika anyja is házában egy *Káldyné* nevű úri asszonyt. A szövésben, fonásban, kertészetben, főzésben és egyéb háztartási teendőkben ezek oktatták a serdülő leányokat. Ilyen volt a magyar nők udvari élete még *Lórántfi Zsuzsánna* idejében is, miként azt Szász Károly oly szépen festi:

Gyüjti aztán udvarát körébe.
Nem hivalgó udvaronczkör ez:
Egyszerű leányok háza népe,
Testükön fehérlik szűzi mez.
És mind varrnak, kötnek, fonnak, szőnek
Körüle a fejedelmi nőnek.

A munkának ő a középpontja,
Ő az, a ki osztja, vezeti;
Megdicséri, hogyha jó, — kibontja
S „újra kezd!“ ha nem tetszik neki.
S mindenikben arra ég a verseny:
Egy mosolyt hogy asszonyától nyerjen.

Így tölté Orsika is a leányéveit s a mi jót a házi dolgokból tanúlt, annak később mint férjes nő is nagy hasznát vette. A munka enyhíté árvasága fájdalmát is. Édes szülői után, egyetlen bátyja, *Ferencz* is elhal mellőle 1532-ben. Benne az utolsó Kanizsai halt ki fiágon. Az ősi czímert megfordítva helyezték el a sírboltban.

Orsolya ekkor még csak tizenegy éves volt, de eléggé érett és okos arra, hogy a csapás nagyságát felfogja. Anyagilag is végzetes volt bátyja halála, mert a családi vagyonból a leányág csak az ú. n. leánynegyedet örökölte. A többi ilyenkor a királyi kincstárra szállott. Csak kegyelemből fiúsítás útján kaphatta volna meg Orsika vagy leendő férje az egészet. Nosza tehát, egy méltó vőlegényt kellett hamarosan a még gyermekleánynak keresni. A kik jó szívvel voltak iránta, gyámok és a jó rokonok siettették legjobban.

Pályázó lett volna elég, de olyan vőlegény kellett, ki a királyi kegyre is méltó lesz. Így keresték ki és ajánlották Orsikának az akkor élt legderekabb magyar

férfiút, *Nádasdy Tamást*, a későbbi nádort. A korkülönbség egy kissé bizony már nagy, a vőlegény már 35 éves volt. De mikor annyi érdek parancsolta a frigykötést, erre senki sem nézett. Nádasdy örült a feslő bimbó mennyasszonynak, ki őt dúsgazdaggá is teszi. Barátja, *Thurzó Elek* országbiró is úgy gratulál neki, hogy nem megvetendő áldása Istennek egy ilyen dús hozományú főnemes hölgynek elgyűrűzése. Orsika pedig boldog volt, hogy elhagyatott árvaságából az ország legbölcsebb és legvitézebb fia veszi őt most oltalmába.

1532-ben megvolt már az eljegyzés, de vártak, míg Orsika férjhezmenő lesz. János király nyomban kiadta a pecsétes levelet, mely szerint a Kanizsaiak összes uradalmait Nádasdyra, mint Orsika leendő férjére ruházza át. A vőlegény atyja, az öreg *Nádasdy Ferencz*, nyomban be is költözött Sárvárra, hogy addig is, míg a lakzi meglesz, gondját viselje a kedves leánykának és fiam uram dominiumának. Volt is szükség az öregre. Éppen akkor járt Sárvár felé a török, kit *Jurisich* Kőszeg alól vert vissza. Ugyancsak félhetett volna Orsika, ha leendő apósa, a szintén vitéz katona, nincs mellette.

Végre aztán eljött a menyegző is. A háborús politikai viszonyok miatt igen messze, *Hódmezővásárhelyen* kellett megtartani, János király közelében 1535. elején. Országra szóló fényes lakodalmat ültek. Esküvő után pedig a vőlegény Bécshez közel fekvő birtokaira való tekintetből s egyéb okokból is, Ferdinándhoz pártolt és ifjú nejét így hazahozhatta *Sárvárra*, az ősi fészekbe. Orsolya még ekkor is csak 14 éves volt. Az ily korai házasságok a régi világban nem ritkák.

II.

Így lett a kis leányból, kit az árvaság korai önállóságra nevelt, boldog fiatal asszony.

A hol a nő ily gazdag, ott a világ könnyen beszél érdekházasságról s itt a korkülönbség is táplálja e balvéleményt.

De ha családi levelezésük tükréből nézzük az új párt, Nádasdyék a lehető legboldogabbak voltak. Tiszta szivvonzalom, őszinte szeretet és tisztelet fűzte őket egymáshoz.

Orsolya országszerte ismert és ünnepelt férje előtt, a ki szellemileg magasan fölötte állt, nemcsak hitvesi szeretettel, de mondhatjuk gyermeki bizalommal és engédelmességgel hajolt meg. Szinte csodás tisztelettel és bámulattal tekint fel hozzá; urát, tanitóját, oltalmát és büszkeségét látja benne. Mikor nádorrá választják, szinte Te Deum-má akarja felmagasztalni. Boldognak érzi magát, hogy e daliás hőst, a nemzet bölcsét és a király tanácsosát magáénak vallhatja, keblére ölelheti. Ő is, miként Göthe Fausztjában Margit, nem egyszer mondhatta magában boldog csodálattal:

Én Istenem! Egy ilyen férfi
Mi sok, sok mindent tud beszélni!
Csak hallgatom én szégyenszemmel
És erősítem igen — s nemmel.
Beh árva vagyok és tudatlan,
Nem foghatom meg, mit lel rajtam.

Annál jobban tudta ezt Nádasdy. Ez a nagy ember nem a rector, nem is a tyrannus fölényes hangján érintkezik ifjú nejével, hanem az egyenrangú szerető szív bizalmas, sokszor éppen enyelgő, tréfás szavaival. Lovagias hódolattal hajol meg Orsikának gyermekies kedélye, női bája, erényei s jó szívében, jellemében gyökerező igaz műveltsége előtt. S bizony a harczedzett vitéz is boldog volt, ha Orsikája otthon édes csevegő szóval fogadta, vagy leveleiben a férjétől tanult görbe betűkkel odakanyaritá a megszólítást: „Én édes villámkovácsom!“ és az aláírást: „A kegyelmed szerelmes Orsikája“.

A férj meg később tréfásan „a te őszkányád“ s „a te vén török basád“ jelzőkkel szokta nevét aláírni. Így évődtek, mert boldogok voltak.

Soha egy rossz szó, harag, neheztelés vagy félreértés közöttük. Orsolya, a gazdag asszony, nem uralkodni akar, hanem férje gondolatát lesi, hogy eltalálja s a tett a szót megelőzze. Ezért hálás férje s ezért írja: „Ha én valaha haragudni tudnék rád, akkor bolondnak kellene lennem“.

A fiatal leányból férjének nevelő hatása alatt derék, okos asszony lett hamarosan. Férje nemcsak szerette, de nagyra is becsülte. Ha háborúba, vagy Bécsbe a

királyhoz indul, egész házát, az épitkezést, tisztek ellenőrzését, sőt még a vár védelmét is nyugodtan bízza nejére.

Nádasdy maga írja nejének: „Tudod, hogy egyszer is, mikoron Erdélybe mentem vala, te reád és Batthyánine asszonyomra bíztam vala az végeket és akkoron Veszprémnél igen megvertétek volt az törököt". Orsolya asszony meg balatonmelléki hírként írja, hogy egy asszonyember három törököt döfött át a kopjával. „Ne vélje kegyelmed, hogy mi is hiába együk a kenyeret!" — teszi hozzá női büszkeséggel.

Mert a bátorság mellett meleg kedélye, jó humora is volt a kedves asszonynak. Midőn Nádasdy Pozsonyból levélben tudatta vele, hogy nádorrá választották, tréfásan felel vissza: „Jól meglássa, nádorispán uram, mint jön haza, mert nyilván csak kevély nádorispánné asszonyra talál". S utóiratban még hozzáteszi: „Továbbá azt írhatom kegyelmednek a kevély nádorispánné felől, hogy viselő szoknyája egy szál sincs; a ki volt, azt immár nem lehet, hogy viselhesse". És meghagyja, hogy az új ruha szökfű szín és atlasz legyen. Így használja fel tréfásan a jó alkalmat és asszonyi bölcs praktikával érteti meg urával, hogy az új tisztséggel új kötelességek járnak s a nádori beruházások elseje egy új szoknya legyen, szökfű szín és atlasz. Az örök asszonyi csak megvolt benne is.

Értett azután a zenéhez is. Férje 1538-ban Bécsből lant-húrt küld neki s igéri, hogy a lantot is hamar megküldi. *Tinódi* Sebestyén, a hírneves lantos, sokszor időzött Sárvárott, a fiatal asszonyt is ez taníthatta a zenére. Tinódi Nádasdyék udvarában is halt meg. Per-

nezith György sárvári tiszttartó 1556 január 31-én írja a távollevő Nádasdynak: „Tinódi Sebestyén immár megvetvén ezt a földi muzsikát, Isteneihez tért, hogy ott az angyalok közt sokkal jobbat tanuljon. A kit is e hónap utolsóelőtti napján helyeztem el a saári atyák hamvai mellé". Így nyugvóhelyet is Nádasdyné adott a jeles magyar lantosnak.

Az udvari hírekbe, politikai ügyekbe is beavatja, bizalmas titkait is közli vele férje, hozzá tevén: tovább ne adjad, csak én és te tudjad. Időnkint Bécsbe is felviszi nejét és bemutatja az udvarnál, hol a magyar főnemes asszonyt — bár a német szó miatt bizony nehezen megy a társalgás — megbecsülik, kitüntetik, dicsérettel emlegetik.

És a kedves fiatal asszony dicső férjének szerelmét és bizalmát női szép erényeivel nemcsak kiérdemelni és megszerezni, hanem — a mi még nehezebb ennél — egész a sírig megtartani is tudta. Nehéz és nagy művészet ez, de Orsika értett hozzá. Ő nem a szerelmes szív ömlengésével és áradozásával bilincselte le férjét. Az a csókba fuladozó érzelgősség különben sem volt a magyar nemes asszony sajátja soha, a ki e részben sokkal inkább puritán, rátartó és méltóságos. Orsikának abban volt a bűvös ereje, hogy nem báb és játékszer akart lenni férje házában, hanem a biblia szavai szerint segítőtárs, ki az élet fele gondját vállaira vette s így könnyíté férje dolgát.

A jó és serény asszonyról mondja az írás: „Ismerik az ő férjét a kapukban, mikor ül a tartománynak véneivel" (Péld. 31, 23). Ez annyit tesz, hogy a serény, jó asszony magára vevén a háztartás gondját, az apró-

cseprő házi dolgokat, lehetővé teszi, hogy férje a közügyekben is szolgálhasson. Bizony, ha Nádasdynak is nem lett volna kire hagyni a házát, nem tölthetett volna hónapokat Bécsben és Pozsonyban az udvarban és országgyűlésen.

Kanizsai Orsolya nemcsak erélyes, rendtartó asszony volt, a ki mintegy szemöldökével dirigálta az udvarnépet, hanem maga is serény munkás, a házi dolgokhoz értő, különösen kitünő kertésznő és szakácsnő volt. Férje a király asztalánál volt mindennapos, mégis, ha egy magyaros jó ebédre volt étvágya, hazaszökött Sárvárra. S ilyenkor Orsolya azzal tüntette ki, hogy maga sütötte a jó béleseket (réteseket), a jó pereczeket, marczipánt, a hízott pávát s hízott kappant. Sőt Tamásnapra Bécsbe is utána küldte az ilyeneket jó halakkal s gyümölcsökkel.

Többször küldött a királyi asztalra is ujdonságot, a melylyel mást mindenkit megelőzött. Ha azt akarta férje, hogy a baraczk épségben érkezzék ő felsége elé, akkor megkérte feleségét, hogy ő maga rakja kosárba, ne bízza cselédre.

És az ilyen praktikus női tudománynak nagy szerepe van ám a családi békességben. Nem régiben egy berlini világlap pályázatot hirdetett e kérdésre: Mivel biztosíthatja a nő férjének állandó hűségét? És annak itélték a pályadíjat, ki a szép lelki tulajdonok mellett a jó konyhát is számba vette. A mi régi, bölcs nagyasszonyaink ezt az igazságot jól ismerték. A házi dolgokat még a nádorné, a királyné után az első asszony sem vetette meg, sőt nagyra becsülte. Az a főzőkanál hatalmas varázsvessző a házas életben és az izletes jó ebéd

hóditó virágnyelve a hitvesi szeretetnek. Jókai mondja egyik regényében: „Minden jó ebéd a feleség részéről egy-egy szerelmi vallomás a férjnek“. És egy bölcs, de éles nyelvű asszony mondása, hogy a férjnek, ha jó szíve nincs, bizonyára jó a gyomra, és ennél az Achilles sarkánál fogva még mindig megszelidíthető.

A régiek mindezt tudták. — Nincs semmi új a nap alatt.

III.

Orsolya mint férjes asszony nemcsak az ilyen gyakorlati dolgokban bizonyult bölcsnek, hanem a szellemi műveltségben is gyors és bámulatos volt a haladása. A mit a leánykori iskola mulasztott, azt a bölcs férj hamarosan helyrepótolta. Elsőben is a betűvetés mesterségébe avatta be szerelmes Orsikáját, ki oly jó tanítványnak bizonyult, hogy többé íródeákot se használt; mind sajátkezűleg írta leveleit s férjét is hasonlóra kéri, hogy bizalmasabban levelezhessenek. Kézírása bizony nem valami szép, de olvasható. Helyesírása ugyanaz, mint férjéé, látszik, hogy tőle tanulta.

Az írás után következtek aztán a többi tudományok. Még külön nyomdát is állíttatott Nádasdy Újszigeten, hogy a feleségének legyen olvasni és tanulni valója. Mert ritka volt ám akkor még a magyar könyv. Magyarországban Sárvárott nyomtatták a legelsőt.

Igen, ez a bölcs és lelkes férfiú, mindjárt a mézes hetek után nem farsangoló czimborákat, nem muzsikusokat és komédiásokat gyűjtött ám Sárvárra, a mint más

főurak szokták, hanem tudósokat, papokat és tanítókat. Ott volt *Dévai Mátyás*, a magyar Luther, ott *Sylvester János*, a sárvári gyermekek tudós rectora, ott *Abádi Benedek*, a könyvnyomtató. És lovagregények helyett az első magyar orthographia, grammatika, a szentek aluvásáról szóló hitvita és az első magyar újtestamentum, bizony elég komoly olvasmányok voltak a szerelmes Orsikának. De ilyenekre szomjuhozott tudnivágyó lelke s mohón fogott a tanuláshoz. És mi lett az eredmény? Lelkesebb, bátrabb hitvallója lett a reformácziónak, mint a jó férje, a ki nádori tisztében az udvar és főpapok miatt tartózkodóbb volt.

Ma már komoly történetírók (Thallóczy, Takáts) mondják, hogy nem is a férfiak, hanem a nők, *Nádasdy Tamásné, Batthyány Ferenczné, Mágocsy Gáspárné* reformálták a család házi körét. Ők szabadabban vallhattak színt, mint férjeik, kik az udvart szolgálták. S a felbukkanó családi levelezések világánál, ma már mindjobban látjuk, hogy a lelkes magyar nők voltak, mint minden jó ügynek, a reformácziónak is legbuzgóbb apostolai. Ők lesznek az újítók, a mi konzervativ jellemüknél fogva vallási téren igazán meglepő s egyik legszebb bizonyság az evangélium átható ereje mellett.

Valósággal a nők térítgették a férfiakat asztal felett és társas összejöveteleikben. Így írja például *Báthory* András *Mayláthnéról*, Orsolya sógorasszonyáról 1549-ben: „Asszonyom anyám engem nagy vigan tart; igen szán, hogy az elébbi régi hitben vagyok, bizony én is szivem szerint bánom“.

Orsolya szomszédasszonya, *Batthyányi Ferenczné* is 1568-ban ezeket írja fiának, *Boldizsárnak:* „Adja

Isten, hogy jó prédikátortok volna, akkor az én fiam még az én fiam volna, most nem tudom, kié. Semmi jó ott nincsen, hol az Istennek igéje hirdetője nincsen! Kérlek az Istenért, tarts egy jó prédikátort, meglátod, megáld az Úristen magadat, jószágodat és minden marhádat, ámen".

És ilyen nő volt Kanizsai Orsolya is. *Dobronoky* György jezsuita házfőnök egy századdal később nem a nádort vádolja a reformáczió miatt, hanem a feleségét. S ha halljuk, hogy Dévai, Erdősi mily hálásan és szivélyesen üdvözlik leveleikben mindig a nádor nejét is; ha olvassuk, hány szegény tanulót taníttatott a saját költségén; miként biztosított a csepregi öreg deákoknak malomjövedelmet s mily becsülete volt udvarában mindig a prédikátornak: akkor semmi kétség sem lehet az ő evangéliumi buzgalmáról.

1551-ben például egy *Kovács Márton* nevü diák igy ir a nádornénak: „Mentem vala ez mulandó nyáron is föl nagyságodhoz és vittem vala egy kicsiny könyvecskét magyar nyelven, kit szörzöttem és irtam valék az Úristennek segitségéből, kit ajánlottam vala nagyságodnak, lenne szegény, nyomorult jobbágya fiának segitséggel, hogy szeretnék tanulni". Mennyit érne ez ismeretlen magyar könyv, ha megvolna! Orsolya nagyasszony meg is igérte, ha Isten meghozza férjét Erdélyből, kiküldik tanulni a diákot.

Más levelek is szép fényt vetnek a nádorné körében uralkodó vallásos életre. *Erdősi* Sylvester például mikor magyar versekbe foglalta az evangéliomok summáit, Nádasdyéknak küldi meg először s kisérő levelében ezt mondja: „Akkor fognak ezek tetszeni, ha majd lantjáték

kísérete mellett éneklik. Szeretném, ha a fiúk és hajadonok betanulnák és így énekelnék az udvarban". *Abádi* is 1541-ben újságképen egy most nyomtatott éneket, kanciunkulát küld Sárvárra. Íme Orsolya asszony körében mindennapos volt a vallásos szent ének. Összegyűlt egész házanépe s a diák vagy lelkész vezetésével lantjáték mellett zsoltárokat énekeltek. *Magyari István*, a hírneves író és esperes még azt is emlékezetben hagyta, hogy Sárvárott, ha éppen pap nem volt kéznél, a családfő olvasott fel a bibliából.

És ki lehetett mind e családi buzgóságnak igazi lelke és központja? A férj, a ki élete javarészét távol töltötte a háztól hivatalos úton, alig; hanem a buzgó Orsolya asszony, mint ezt a fenmaradt emlékek tanusitják. Ő Mártháé mellett Mária erényeit is egyesité magában. Vallásos lelkületét, keresztyén alázatosságát leghivebben jellemzi az a válasz, melyet dicsősége magaslatán írt, mikor férjét nádorrá választották. „Az hatalmas Úristennek nagy hálákat adok — irja — minden mi velünk való sok jótéteményirűl és ez mostanirúl is. Üdvözlöm te kegyelmedet, hogy az Úristen először lélekben erősítsen meg bennünket az ő igéjének általa az igaz hitben, hogy minden tévelygések távol legyenek mitőlünk és legyünk mi szegény kis keresztyén anyaszentegyház, egyesek mind lélekben, mind testben, hogy az mi Urunkat igaz hitben, atyafiúi szeretetben szolgálhassuk, ámen!"

És Orsolya nagyasszony vallásossága nem maradt puszta érzelem, hanem mint élő hit bőven termette gyümölcseit. Az első magyar újtestamentumon nem ok nélkül van rajt az utolsó Kanizsai leány czimere is. *Újsziget,*

hol a nyomda állott, Kanizsai-birtok volt s a lelkes honleány épp oly buzgalommal áldozott közművelődési czélokra, mint a férje. *Sárvár* és *Csepreg* iskolái még csak a nádorné özvegysége idején lettek igazán hírnevesekké. A Répcze vizén épült malom jövedelméért, még egy század mulva is hálásan emlegették rektorok és öreg diákok Kanizsai Orsolya nevét.

Vallásossága adja a kulcsot emberbaráti jó szivéhez is. Utolsó jobbágyának is örömmel siet a segedelmére. Nem resteli, maga ír levelet még mosóasszonya ügyében is. Több ily szép tettét ismerjük. Udvarában a nemes asszonyokon kívül egész sereg szegény ifjú és agg kapott ruhát és élelmet. Volt rá eset, hogy ezer mérő gabonát osztatott ki a szegényeknek.

És a szeretet e szép munkáját, melyet ma belmissziónak mondanak, többi főnemes asszonyaink is gyakorolták. A reformáczió s az új egyház éppen ezzel tett bizonyságot hiterejéről. *Batthyányi Kata* is 1570-ben írja: „Minden nap itt az kapu előtt hol száz, hol másfél száz, hol ötven nyomorultak megállanak, kiket táplálnunk kell . . . vettem negyedfélszáz köböl kölest . . . hogy az mi szegényeink ne éhezzenek“. *Zrinyi Kata*, Thurzó György édesanyja, pedig diáknevelő házakat és ispotályokat rendezett be, hol külön regulák szabták meg a férfi és nőbetegek ruházatát s egész életmódját.

És Orsolya, ki oly jó volt az idegen iránt is, mennyi szeretettel árasztotta el szűkebb házanépét, rokonait. Ipát a legnagyobb tisztelet és szeretet hangján csak „öregbik uramnak“ nevezi rendesen. Igen szép viszonyban élt sógornőjével *Nádasdy Annával* is. Ez felesége volt a szerencsétlen *Mayláth Istvánnak*, a ki Konstanti-

nápolyban sínylődött török fogságban. Mayláthék fiát, *Gábort* is magukhoz vették Nádasdyék és ők neveltették. Vásott, rossz gyerek volt, de Orsolya nádorasszony igazi anyai türelemmel ápolta és gondozta. Anyja alig győz érte hálálkodni. „Azt is értem, szerelmes asszonyom — írja néki Mayláthné — az Te kegyelmed szeretettel való gondviselését az én fiamhoz, kit adjon az Úristen, hogy mind vele egyetemben megszolgálhassunk“. Mayláthné annyira elismeri Nádasdyné anyai érdemeit a Gábor fiú iránt, hogy már a maga fiának sem meri mondani. S megköszöni, hogy nem tulajdonitja Nádasdyné csak önmagának az anyaságot, hanem megengedi, hogy közös fiúk legyen.

Mikor Nádasdynak *Márton* nevű öcscse meghal, felesége azt írja neki: „Itt is öt árvája maradt kegyelmednek“. Ő, a feleség tartja természetesnek, hogy férjének árva rokonait magukhoz veszik. Nem vár arra, hogy férje kérje ezt. Mily előzékeny figyelem és gyengédség ez a nő részéről. Ilyenekből tündöklött ám ki Orsolya asszony aranyos jó szíve. És ilyenekkel tudta ám a nagy Nádasdyt ez a gyenge nő úgy magához lánczolni.

Szép bizonyságot tesz feleségéről e részben maga a nádor is. Mikor egyik rokonukat, *Szlúni Frangepán Annát* nagy költséggel szintén a maguk házából kiházasitják, vigasztalásúl írja nejének: „Legyen hála Istennek, hogy téged ezzel szeretett, hogy te tégy azzal minden atyai és anyai jót, kinek atyja, anyja neked minden gonoszszal volt és számtalan sok kárt tett és mindkettőnknek életét megrövidítették. Azért ne kiméljük az Istenébül és ő szent felsége után az tiedből az költ-

séget; rám sem kimélted az én sok rossz atyámfiaitól, sőt még az idegenektől sem".

Így töltötte be Orsolya asszony a krisztusi szép parancsolatot: „Áldjátok azokat, a kik titeket átkoznak, jót tegyetek azokkal, a kik titeket gyűlölnek". Sárvárott nemcsak nyomtatták, hanem olvasták és követték is a bibliát.

IV.

Nem volna teljes jellemrajzunk, sem Orsolya asszony szerepköre, ha őt végül a legszebb és legnemesebb női hivatásban, mint édes anyát is be nem mutathatnók. Kanizsai Orsolya anya is volt.

A gyermekáldásra sokáig kellett várniok Nádasdyéknak. Az Úr nagy próbára tette hitüket. Miként egykor Sára és Erzsébet, Nádasdyné is csak jó későn vallhatta magát boldog édes anyának. Házasságuk óta teljes húsz esztendő múlt el és még nem volt örökös. Minden gazdagságuk mellett is üres volt a ház. Átérezték, mit a költő mond:

Ne lássunk soha sem
Méhek nélkül köpűt, virágtalan nyarat,
Üres fészket, gyümölcs nélkül kosarat
S házat gyermektelen.

De végre is teljesült forró vágyuk. Orsolya asszony az 1555. év őszén egy erős, vaskos fiúcskával, a kis *Ferkóval* örvendeztette meg férjét. Ugyancsak sokáig váratott magára a kis úrfi. Mintha csak arra várt volna

hogy már mint Palatinus Ferkó jöhessen a világra. Úgy is lett.

Örömüket nem akarom leírni, el lehet gondolni. Csak egyet említek fel mint az anyára nézve jellemzőt. Az egész ház zajos örömnyilvánításai között neki csak egy szava, egy parancsa volt: bocsássák szabadon a sárvári börtönből az összes rabokat! Ő így adott hálát Istennek. Ne üljön bús fogságban senki, mikor neki ily nagy öröme van.

A boldog apa otthon sem volt, mikor ez öröm érte. *Sárkány Antal*, az egyik főtisztje írja neki Bécsbe: „Az gyermek jó és nagy, szintén olyan mint kigyelmed, orra elég nagy és nem leszen fitos". *Fraxinus Gáspár*, a szegedi születésű tudós háziorvos ügyelt fel otthon az anyára és gyermekre. Ez szabta meg nagy gonddal még a dajka életmódját is. Bámulatos gyorsan és szépen fejlődött is a kis Ferkó. Alig egy éves volt, mikor már *Komlóssy* uram ily szavakkal csalogatja haza az édesapát: „Csak egy igen tisztes gyermeket látna kigyelmed; mert meghigyje, hogy oly termettel szerette az felséges Úristen, hogy ha Nagyságod látná most, hát pajzsot, kopját küldene neki".

Az édes anyával együtt örvend a gyermeknek a rokonok és jóbarátok köre is mindenfelé. *Zrinyi Miklós*, a szigetvári hős 1555 október 8-án e szavakkal gratulált Nádasdyéknak: „Dicsértessék a Teremtő, ki a benne bízót és igaz hittel hozzá folyamodót meghallgatja. Krisztus tartsa meg őt sokáig boldogan, sértetlen, örök üdvösségre! engedje férfiúvá felnövekedni és nagy urrá az ő isteni akarata szerint és a mi legnagyobb óhajtásunkra, ámen!" *Enyingi Török Ferenczné* az újszülött

kis lányát ajánlja tréfásan az akkor három éves Ferkónak feleségül, a kit igen szépnek és máris Nádasdyné menyének mond. *Mayláthné* is, ki Ferkó születésekor Sárvárott volt, nagy dicsérettel írja később: „Mily jó vala akkor is, mikor én ott valék és most is mily jónak mondják az édes kis urat“.

A fejlődő ügyes és jó gyermek napról-napra szeretetreméltóbb és kedvesebb lesz apjának, anyjának örömére. Egy éves korában már egyes szavakat ejteget. Majd már édes anyját is, ha magára hagyja, megszólítja és számon kéri: „Jó anyám, mért szöktél el?“ Mindig víg a fiúcska, mint Gáspár orvos írja, a nagy palotában ide-oda szaladgál, dajkái alig győzik már a futást utána. Játszik lanttal, trombitával, mit az apja hozott neki.

De a komoly munka is hamar kezdetét veszi. Prédikátor keze alá adják a fiút, a ki bizony meg is pálczázza, ha csintalan. És Ferkó oly jó diák, hogy öt éves korában már írni is tud. *Batthyányi Ferencz* horvát bán ír erről fényes bizonyitványt a szülőknek: „Fráter Ferencz kezeirását láttam — írja — elég emberség tűle. Azt nyilván tudom, hogy mikor az ű idejében volt kigyelmetek (t. i. a szülők), egyiktek sem tudott igy írni. Kigyelmetek bár két vagy három esztendő mulván császár kanczelláriájába bocsássa, mert elég ember lészen belőle“. Mily boldoggá tehette egy-egy ily levél az édes anyát!

Mayláthné attól fél, hogy mint lenni szokott, az ilyen egyetlen gyermeket majd elkényeztetik. Szelíden szemére is hányja az anyának, hogy több ily kedves gyermekkel ajándékozhatná meg férjét. De az aggodalom felesleges volt, Nádasdyék okos szülők. Nemcsak az apa

inti szigorúságra a prédikátor nevelőt, hanem az édes anya is kellő erélylyel tudja párosítani a szeretetet.

Igaz, hogy beczéző gyengédsége alig ismer határt. „Az egy kis máknyi gyermekemnek“ mondja később is a vaskos nagy fiút, aranypillangós bársonyruhában járatja és semmi sem drága neki, ha Ferkó kivánja. Három éves korában már ezüstös szablyája, négy éves korában már paripái vannak; az egyik poroszka, a másik kacsola. De azért az alma mellett ott volt ám a pálcza is. A kis úr ezt is jól ismerte.

Kanizsai Orsolya különösen özvegységében mutatta magát erélyes, okos anyának. Mert sajnos, ez az állapot is váratlan hamar bekövetkezett. Hét éves sem volt még Ferkó s anyja már felöltötte a gyászfátyolt. Ez a csapás majd hogy őt is sírba döntötte. Barátnői alig győzik vigasztalni. Különösen szép szavakat intéz hozzá sógornője, Mayláthné. „Kegyelmedet kérem, mint szerelmes asszonyomat az Istenért, hogyha eddig meglábolhatta az keserűséget, kiben én kétes vagyok, az Kegyelmed természetét tudván, tekintse meg kegyelmed az egyetlen egy fiadat, hogy könnyebbítse kegyelmed az keserűségét az egyetlen egy fiadra nézve, hogy ne kellessék szolgakézre maradni, mert azt kegyelmed magárúl tudhatja, mi légyen úr gyermekének szolgakézre maradni“.

És Orsolya asszony erőt is vesz magán. Hisz volt még kiért élnie. Ott állt előtte szemefénye, gyermeke, az atyjához külsőleg is hasonló, ki már korán jelét adta tehetségeinek s a mellett szelid, jóindulatú gyermek. Tizenkétéves koráig otthon egy evangélikus lelkész által neveltette. Ekkor pedig hogy világot is lásson s jövendő hivatására készülhessen, külföldre is, a legközelebbi

városba, hol egyetem volt, Bécsbe küldte. Mennyi áldozat, önuralom és lemondás kellett ahhoz, hogy kiadja a házból, elvitesse szemei elől az egyetlent!

De lelkileg tovább is a fiánál volt. Leghivebb tisztjét, *Sennyei Ferenczet* küldte fel vele, külön házat bérelt, hopmestert is adott mellé *Lőrinczfalvi Kristóf* személyében; mindenekfelett pedig *Sibolti Demeter*, a későbbi evangélikus püspök volt, a kire mint házi nevelőre nyugodtan bízhatta a fia dolgát.

Meghagyta fiának, hogy naponként írjon haza levelet. S meg is teszi Ferkó híven. Átérzi ő is, hogy micsoda kincset bír áldott jó édes anyjában. Egyik levelében írja: „Tudom, hogy te kegyelmed mi érettünk sok imádságokat ont Isten eleiben; én azon leszek, hogy kegyelmed érettem való imádsága hijában ne legyen". Íme a fiáért imádkozó, a fiát bölcsen nevelő, a szeretetet szigorúsággal egyesítő jó édes anya, ez az utolsó fönséges szerep, mely Orsolya asszonyra várt s melyet szintén példásan betöltött.

Meg is adatott néki, hogy munkájának édes gyümölcseit lássa. Ferkót mindenfelé szeretik, becsülik, nagy jövőt igérnek neki. Tanítója, Sibolti, vigasztalásúl írja az anyának: „Semmi nagyobb, gonosz erkölcsét uramnak nem ismerem". Naponként mindjobban halad a tudományokban. A bécsi magyar főurak megbecsülik. A királyi herczegek is befogadják játszótársúl maguk közé. 1567-ben írja haza Sennyei a nagyasszonynak: „Az lengyel királyné nagyságod szerelmes fiát kezénél fogva vezetgette az császár fiaival". Mint 14 éves ifjú már együtt volt Pozsonyban a főurakkal s Miksa király nyilt utczán nyújtá neki kezét. De ezek után is a jó, engedelmes fiú

marad, a ki, ha anyja megtiltja, a királyfiakkal sem megy el vadászni.

Mind e dícséret és kitüntetés a jó édes anyára szállt vissza. Kanizsai Orsolya büszke lehetett fiára. 21 éves korában már őt akarják kinevezni az ország főkapitányának, ki egy külön hadi munkában fejtette ki nézeteit. Vitézségéért fekete bégnek nevezték. Oly erős volt, hogy félkézzel kapta fel a törököt. Otthon családi körben mégis szelidlelkű, bibliát olvasó, vallásos férfiú.

Hogy a szerető édes anya e gyorsan emelkedő pályán a fiát imáival és könnyeivel meddig kisérhette még el: nem tudjuk. Ő is, szegény, sokat betegeskedett, szemeivel, lábaival bajlódott. Szemüveget viselt. (Már akkor is megvolt a kultura e mankója). És használta a balfi fürdőt. Halálozási éve ismeretlen. Szerényen tünik le a cselekvés szinpadáról, mint boldog anya, a ki megtette kötelességét s tapsot, hirnevet a világtól nem vár. Látta fiát nagynak, jónak, bölcsnek és vitéznek. Ez neki elég, nyugodtan húnyja le szemeit, hogy szeretett férje mellé, a lékai sírboltba térhessen pihenni.

* * *

Ezt a főnemesi vérből származott első protestáns nádorasszonyt, a ki minden ízében nő, magyar és nemes volt, ime méltán állíthatjuk ismert nevű nőrokona, Kanizsai Dorottya, a lelkes honleány mellé.

Amarról csak egy szép vonást ismerünk, hogy Mohácsnál a holttesteket eltemette. Ennek egész élete, részleteiben is, mintegy nyitott könyvből elénk tárul. Kevés nőt ismerünk úgy a XVI. századból, mint őt. Amaz hol-

takat temetett. Emez pedig életet varázsolt, a merre járt mindenfelé; szegényeket ruházott, árvákat táplált, foglyokat szabadított, diákokat nevelt, tudósokat pártfogolt; Magyarország első emberének, a nádornak volt élettársa, jó angyala; fiában pedig elsőrangú főembert nevelt hazának, egyháznak.

Azért, ha a költő méltó joggal zengi lantján:

Kanizsai Dorottyának
Szép emléke legyen áldott:

ez ősi, hírneves, sajnos már rég kihalt családnak másik jeles nőtagjáról, Kanizsai Orsolyáról is mondjuk el kegyelettel, hálás szívvel:

Szép emléke legyen áldott,
Tanuljatok tőle, lányok.

Payr Sándor.

41. **A bánat tisztít.** Elbeszélés Írta *Torkos László.* Ára 10 fillér.
42. **Kovács Balázs esete.** Elbeszélés. Irta *Kapi Béla.* Ára 10 fillér.
43. **Bibliás Máté.** Elbeszélés. Irta *Gyurátz Ferencz.* Ára 10 fillér.
44. **Hitetlen Tamás.** Elbeszélés. Irta *Kovács Andor.* Ára 10 fillér.

Nagyobb kiadványok:

1. *Gyurátz Ferencz:* **„Hit oltára“** czímű imakönyv. 3. kiadás. Egyszerű vászonkötésben 1 korona 60 fill., bőrkötésben 6 kor., borjúbőrkötésben 8 korona.
2. *Sántha Károly:* **„Buzgóság könyve“** czímű imakönyv. Fekete bőrkötésben 6 kor.
3. *Szeberényi Lajos:* **Luther Márton életrajza.** II. kiadás. Ára 40 fill.
6. *Zathureczky Adolf:* **„Evanjelicky rozpravnik“**, tojest: Náboženstwo wprikladoch zo žiwota. Swazok. I. Ára 40 fillér.
7. *Dr. Masznyik E.:* **„Bahil Mátyás“.** Életkép a magyarh. ev. prot. egyház üldöztetésének idejéből. 50 fill.
8. *Famler G. A.:* **„Christian Traugott,** Leidens- und Lebensgeschichte eines ev. Predigers in Ungarn“. 60 fill.
9. *Keviczky László:* **„Elbeszélések** a magyar reformáczió történetéből“. Ára 24 fill.
10. *Pálmay Lajos:* **„Az Isten megsegít“.** Ára 20 fill.
11. *Famler Gusztáv Adolf.* **„Gott verlässt die Seinen nicht“.** 60 fill.
12. *Hörk József:* **A nagysárosi vár ura.** Ára 20 fill.
13. *Famler G. Adolf:* **„Hochmuth kommt vor dem Fall“.** 60 fill.
14. *Payr S.:* **Fábri Gergely.** 60 fill.
15. *Sartorius Csepregi:* **Virágok a szentírás kertjéből.** 60 fill.
16. *Bierbrunner G.:* **Matthäi am Letzten.** 40 fill.
17. *Böngérfi János:* **Az árva.** 40 fill.
18. *Paulik János:* **Az ágostai hitvallás.** II. kiadás, 6 képpel. 50 fill.
19. **Keresztyén házi áldás.** Szép nagy színnyomatú díszkép. Ára csomagolással 2 kor. 60 fill.
20. *Hörk József:* **Farkasok a juhok között.** 60 fill.
21. *Križko Pál:* **Melanchton Fülöp levele.** 20 fill. (Ugyanaz megjelent német és tót nyelven is.)
22. *Pethes János:* **Melanchton Fülöp élete.** 80 fill.
23. *Schrődl József:* **A magyarhoni protestantizmus hatása a magyar nemzeti szellem fejlődésére.** 12 ív. Ára 1 kor.
24. *Moravcsik Gyuláné:* **Gróf Teleki Józsefné, Róth Johanna.** 4 képpel. Ára 30 fill.
25. *Paulik János:* **Luther 95 tétele.** II. kiad. Magyarázatokkal és 6 képpel. Ára 20 fill.
26. **Emlékezés a konfirmáczió ünnepére.** Szép színnyomatú kép (42 cm. magas és 32 cm. széles.) Ára 30 fill. Kapható német és tót szöveggel is.
27. **Konfirmácziói áldások.** (Versek és Szentírási idézetek.) A verseket írta *Sántha Károly.* 30 fill.
28. *Zsilinszky Mihály:* **Kerman Dániel püspök élete.** Élet- és korrajz. Ára 80 fill.
29. *Paulik János:* **Az álpróféták,** vagy miért nem lesz az evangelikus ember baptistává? 60 fillér.

31. *Sántha Károly:* **Zsivora György,** a nagy emberbarát. Ára 20 fill.
32. *Bierbrunner Gusztáv:* **Christlicher Hausaltar.** Német imádságos könyv. Ára kötve 1.60 fill., fűzve 1 kor. 20 fill.
33. *Bachát Dániel:* **Čim jest a cochce Lutheruv spolek?** Ára 10 fill.
34. *Mayer:* **Melanchton apologiája.** Ára 3 korona.
35. *Dr. Zsilinszky Mihály:* **Áchim Ádám élete.** Ára 30 fillér.
36. *Sántha Károly:* **Olajfalevelek.** Ára 30 fillér.
37. *Mayer Endre:* **Pál apostol élete.** Ára 20 fillér.
38. *Sass János:* **Az evangéliumi egyház feladata az új században.** Ára 25 fillér.
39. *Béri Gyula:* **Hit, remény, szeretet.** Ára 40 fillér.
40. **Mi tetszik néktek ama Krisztus felől?** Írta *Bettex F.* Németből ford. *Stráner V.* Ára 70 fillér.
41. és 48. *Dr. Masznyik E.* **Luther aranymondásai.** (Tischreden). 2 füzet. Ára 1.60 fillér.
42. *Lévay József, Torkos László* és *ifj. Porkoláb Gyula.* **Vallásos lant.** Ára 24 fill.
43. *Kozma Andor.* **Vallásos költemények.** Ára 20 fill.
44. *Torkos László.* **Áldás és szerencse.** Ára 40 fill.
45. *Kovács Sándor.* **Zay Amália bárónő.** Ára 20 fill.
46. *Kadlecsik János.* **Karaffa Antal.** Ára 80 fill.
47. *Paulik János:* **Konfirmácziói Emlékkönyv.** Ára kötve 3·50 kor.
49. *Antalffy Endre:* **Petrőczy Katalin Szidónia élete és munkái.** Ára 80 fillér.
50. *Weber R.:* **Historischer Geschlechtsbericht** v. G. Buchholz. Ára 3 kor.
51. **Ifjak Kalauza.** I. Irta: *Dekoppet Ágoston.* Franczióból átdolgozta: *Adorján Ferencz* nyiregyházai ev. főgymnasiumi vallástanár. Ára 1 K 40 fillér.
52. **A Perlakiak négyszázados Ároni háza.** Egyháztörténeti monografia. Irta: *Payr S.*, theológiai tanár. — Ára 70 fillér.
53. **Vallásos nevelés a családban.** Irta: *Paulik János* nyiregyházi ev. lelkész. Ára 20 fillér.
54. **Der treue Pastor.** Von Josef Hörk, ord. Prof. der Theologie an der ev. Theol. Akademie zu Pressburg. Ára 60 fillér.
55. **Az evangelium a jelen kornak hirdetve.** Irta *Klaveness Thv.* Ára 1.20.
56. **Die evang. Märtyrer-Familie.** Von *Josef Hörk*, Professor an der Theol. zu Pressburg. Ára 60 fillér.
57. **A reverzális.** Irta: *Raffay Sándor.* Ára 50 fillér.
58. **Hárfahangok.** Szerkesztette *Payr Sándor* teol. tanár. Ára 4 korona.
59. **Hitért, Hazáért.** Irta: *Gagyhy Dénes.* Ára 1 korona.
60. **A keresztény egyház történetének vezérfonala.** Irta *Dr. Nielsen Fr.* 2 k.

Megrendelésnél elegendő a szám megnevezése.

E könyvek és népies kiadványok megrendelhetők HORNYÁNSZKY VIKTOR kiadóhivatalában (Budapest, V., Akadémia-utcza 4. szám).

Hornyánszky Viktor, Budapest 42166.